

PCkurier

PL ISSN 0867-0153

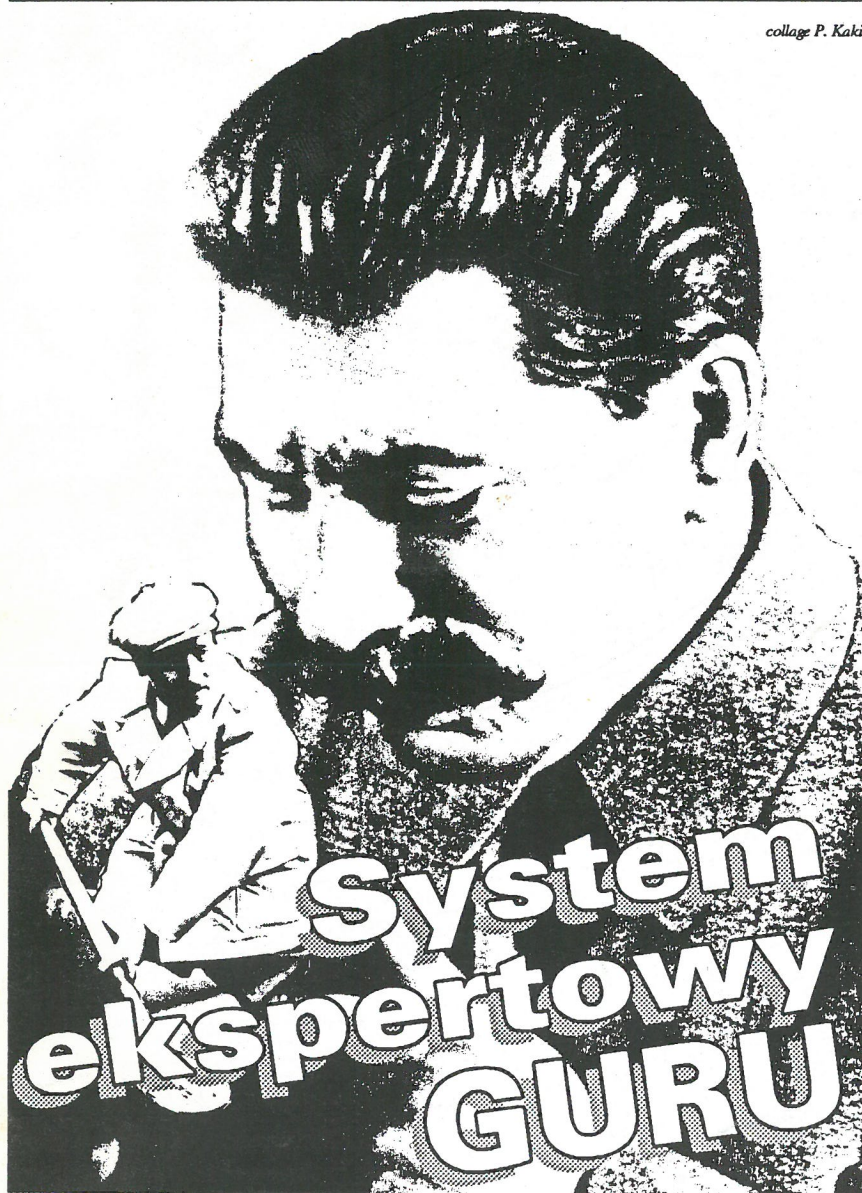
Indeks 368733

PISMO UŻYTKOWNIKÓW KOMPUTERÓW OSOBISTYCH 3 PAŹDZIERNIKA 1991

CENA 5000 ZŁ 20/91

LOTUS
1-2-3

collage P. Kakiet

JERZY KISIELNICKI, TOMASZ D. GWIAZDA

Artykuł ten jest kontynuacją zamieszczonego wcześniej artykułu wprowadzającego w problematykę systemów ekspertowych. Patrz: J. Kisielnicki "Systemy ekspertowe", PCkurier 9/91.

Jeden z najbardziej popularnych systemów ekspertowych - GURU (1) najkrócej można scharakteryzować jako system klasy "shell". Jest on przystosowany do pracy w sferze biznesu. Termin "shell" oznacza, że jest to system narzędziowy, przy pomocy którego użytkownik może budować różnego rodzaju zastosowania. Określenie "w sferze biznesu" mówi - chociaż nie do końca - że stosowane w systemie rozwiązania programowe, tworzone były dla klasy problemów związanych z zarządzaniem i są dla takich zastosowań rekomendowane.

(dokończenie na stronie 47)

W numerze:

Notes:

Przyszłość

Clippera, AutoCAD dla mechaników, Wystawa w liceum, Targi na świecie 5

PCinfo, a w nim m.in:

Hardware - Komputer z

ekranem dotykowym,

Software - Project dla

Macintosha, VIA 2.0,

X.Desktop 3.0 7

Ludzie i Business:

"Duży" nie znaczy

"dobry" 13

Lista 200 z USA 14

PCmemo:

Intel nie daje za wygraną! 15

Notebook Chicony 16

Doctor KK Residential,

wersja 3.0 18

TAG łączy tekst z grafiką 19

Skalowalne soft-fonty 21

Advanced Revelation 22

Shareware House 24

Pro memoria: 123 45

Poczta:

Gdzie normy, gdzie kod? 49

Niech świat liczy się

z nami!, Strzał w

dziesiątkę, Twórzmy kluby50

Prawo i komputery

Uwagi do projektu 76

Dla praktyków:

Między oknami 78

Sprzętowe zabezpieczenie

programów 80

Polskie znaki inaczej

- errata 81

Kompresja danych 82

"Odkryty" chwyt 83

Giełda 86

PC i...

Fair play i (anty)piracka

zmowa 89

System ekspertowy GURU

(dokończenie ze strony pierwszej)

GURU jest cenionym i szeroko rozpowszechnionym systemem, czego dowodzi duża ilość sprzedanych egzemplarzy jak i zrealizowanych przy jego pomocy implementacji systemów aplikacyjnych. (M.in. bułgarsko-radziecka firma Interprogram stworzyła nieco zmodyfikowaną wersję systemu pod nazwą Interekspert (2). Stale udoskonalany, wyróżnia się prostotą w obsłudze, przejrzystością oraz logiczną budową.

Jak twierdzą autorzy systemu, GURU został stworzony dla przezwyciężenia ograniczeń starszych wersji systemów ekspertowych, które przy aplikacjach wymagały od projektantów wysokich umiejętności. W dużym stopniu były również oderwane od konkretnych kierunków zastosowań. Opracowywały je ośrodki mające duże doświadczenie w programowaniu, najczęściej ośrodki akademickie. W dodatku katalogi firm oferują relatywnie mało systemów ekspertowych dla zarządzania (3).

Natomiast z GURU mogą korzystać nawet niespecjaliści, mający stosunkowo małe doświadczenie. Osiągnięto to dzięki połączeniu: technik systemów ekspertowych, technik przetwarzania języka naturalnego (angielskiego) i standardowych narzędzi aplikacyjnych (bazy danych, arkuszy kalkulacyjnych i edytorów tekstów).

Dla przybliżenia, przedstawiamy (tablica 2) sposób zapisania w języku systemu reguły postępowania dla hipotetycznego przykładu (4). Wyobraźmy sobie, że problem decyzyjny sprowadza się do wyboru terminu ścięcia trawy w gospodarstwie rolnym. W systemach ekspertowych punkt ciężkości rozwiązania problemu opiera się na budowie bazy wiedzy, zawierającej zbiory reguł. Oczywiście ilość reguł zazwyczaj bywa o wiele wyższa niż pokazano w tablicy 2. Ma ona jedynie na celu pokazać, jak określone reguły napisane w języku naturalnym można zapisać w konwencji systemu GURU. Tablica ukazuje prostotę zapisu problemu w bazie wiedzy systemu.

Za najważniejszą cechę systemu można uznać zasadę integracji w postaci metody współdziałania. Integracja rozumiana jest nie tylko jako powiązanie w jednym systemie różnych modułów programowych, ale też w pełni systemowe potraktowanie tych modułów. Oznacza to, że podczas rozwiązywania określonego problemu można korzystać jednocześnie z efektów działania poszczególnych modułów, w różnych potrzebnych konfiguracjach. Dlatego też GURU jest systemem o bardzo dużej elastyczności i efektywności. Aby zilustrować zasadę integracji, przedstawiamy kilka przykładów współdziałania modułów w najbardziej typowych sytuacjach:

- dowolna reguła zawarta w bazie wiedzy może się bezpośrednio odwoływać do pól w bazie danych, komórek w arkuszu kalkulacyjnym, zmiennych statystycznych oraz zmiennych programowych lub tablic;

- konkluzja dowolnej reguły systemu ekspertowego może być operacją na bazie danych, pytaniem w języku SQL, operacją na arkuszu kalkulacyjnym, dowolnym programem wewnętrznym albo zewnętrznym - np. generującym wykres, czy też zdalnie komunikującym się z innym komputerem;
- konsultacja z systemem ekspertowym może być przeprowadzona zarówno interakcyjnie (tj. z poziomu systemu GURU) jak i z poziomu dowolnego programu aplikacyjnego;

Tablica 1
Wybrane wielkości charakterystyczne dla systemu GURU

Ilość zbiorów reguł	nieograniczona
Ilość reguł w zbiorze reguł	nieograniczona
Rozmiar reguły (ilość znaków)	nieograniczona
Ilość zmiennych w zbiorze reguł	nieograniczona
Ilość wbudowanych (integralnie) algebr	16 metod
współczynnika pewności	
Ilość wbudowanych (integralnie) strategii selekcji reguł	50 metod
Ilość tablic w bazie danych	nieograniczona
Ilość tablic otwartych jednocześnie	nieograniczona
Ilość rekordów w tablicy ¹	maksymalnie 2 147 483 647
Ilość znaków w rekordzie	maksymalnie 65 535
Ilość pól w rekordzie	maksymalnie 255
Ilość znaków w polu	maksymalnie 65 535
Długość linii komendy (ilość znaków)	nieograniczona
Ilość kluczy indeksu dla tablicy	nieograniczona
Ilość pól dla klucza indeksu	maksymalnie 65 535
Długość klucza indeksu (ilość znaków)	maksymalnie 65 535
Ilość kryteriów przerywania raportu	maksymalnie 255
Ilość elementów formularza ekranu lub raportu	nieograniczona
Ilość komórek w arkuszu kalkulacyjnym	maksymalnie 65 535
Ilość okien dla arkusza kalkulacyjnego	maksymalnie 255
Dane do robienia wykresu	nieograniczone
Ilość wykresów na ekranie	nieograniczona
Ilość typów wykresów (drzewa)	15
Rozmiar tekstu (ilość wierszy)	maksymalnie 10 000
Długość wiersza tekstu (ilość znaków)	maksymalnie 255
Szybkość transmisji (w bodach) ¹	maksymalnie 19 200
Długość programu (ilość wierszy)	nieograniczona
Ilość zmiennych	nieograniczona
Ilość kombinacji dla kodu ochrony	maksymalnie 65 535
Ilość ekranów podpowiedzi dla komend ('on line') ²	500
Ilość ekranów podpowiedzi dla menu ²	400
Ilość słów zawartych w słowniku ²	500
Dopuszczalna wielkość słownika (ilość słów)	65 535

1. Zależy od konfiguracji sprzętu jakim się dysponuje.

2. Parametr początkowy - może być zwiększony przez użytkownika.

- w trakcie procesu wnioskowania, system ekspertowy może konsultować się z dowolnym, innym systemem ekspertowym, uruchamiać podprogramy aplikacyjne, analizować zawartość bazy danych i arkusza kalkulacyjnego, przeprowadzać obliczenia statystyczne, komunikować się z użytkownikiem za pomocą dowolnie zaprojektowanego interfejsu;
- wyniki obliczeń na arkuszu kalkulacyjnym mogą być natychmiast dostępne jako nowe rekordy w tablicy bazy danych;
- dowolna komórka arkusza kalkulacyjnego może być zdefiniowana w terminach konsultacji z systemem ekspertowym albo uruchomienia dowolnego podprogramu;
- w każdym momencie przetwarzania tekstu lub drukowania można zadać pytanie w SQL, a jego rezultaty automatycznie dołączyć do danego tekstu;
- zawartość komórek arkusza kalkulacyjnego, wyniki programu aplikacyjnego czy konsultacji z systemem eksper-

towym także mogą być automatycznie dołączone do tekstu w trakcie jego przetwarzania lub drukowania.

Możliwości współdziałania ukazane na powyższych przykładach są bardzo duże. Praktyczne ograniczenia to: wyobrażenia programisty, wewnętrzne ograniczenia elementów systemu i możliwości sprzętu.

Komunikacja użytkownika z systemem GURU odbywa się - w zależności od kwalifikacji użytkownika i problemu - na czterech poziomach:

- menu,
- język naturalny,
- język komend,
- interface aplikacyjny.

Poziom komunikacji *menu* jest najlepszy dla początkujących użytkowników. Korzystając z *help* w każdym miejscu posługiwania się systemem, otrzymujemy propozycje rozwiązania danego problemu.

Następny poziom - komunikacja w języku naturalnym, angielskim (choć są wersje z językiem rosyjskim) - pozwala na bezpośrednie formułowanie poleceń. System ma wbudowany procesor języka angielskiego. Nawet jeśli nie wykona polecenia, to konwersując z użytkownikiem potrafi przyswoić sobie dany zwrot, a w przyszłości "zrozumieć" go i zastosować.

Taki poziom komunikacji ma niewiele systemów ekspertowych i być może jest to jedna z przyczyn popularności GURU.

Dla projektantów konkretnych zastosowań rekomendowany jest język komend. Stosując ten poziom komunikacji możemy "uczyć" system nowych komend, terminologii, skrótów. Użytkownik, definiując swoją komendę, może w każdej chwili sprawdzić, czy ta komenda lub podobne do niej są już w zestawie standardowych komend systemu.

Ostatni poziom komunikacji użytkownika z systemem przeznaczony jest dla konkretnych aplikacji i tworzony przez najbardziej zaawansowanych projektantów. Przy pomocy języka komend tworzą oni własny, optymalny dla danej aplikacji interface.

Konstrukcja systemu ekspertowego przy pomocy GURU i jego funkcje

Podstawową sprawą przy tworzeniu każdego systemu ekspertowego jest baza wiedzy, a w niej zbiór reguł. Zbiór ten, którego przykłady podano w tabeli 2, można zbudować przy pomocy systemowej komendy BUILD. Reguła istniejąca w bazie jest złożona dowolnie, a więc może zawierać: pola bazy danych, komórki arkusza kalkulacyjnego, zmienne statystyczne i zmienne programowe. Reguła ma postać dowolnego wyrażenia arytmetycznego albo odwołania do funkcji systemu.

Elementami reguły mogą być - jak wcześniej pokazano - operatory logiczne typu: AND, OR, XOR, NOT.

Użytkownik nie musi znać zasad konstrukcji systemu, powinien umieć tylko stawiać pytania. Oczywiście, może skorzystać w zależności od potrzeb z odpowiedzi (funkcja *help*) lub procesora języka naturalnego. GURU pozwala na stosowanie wnioskowania "w tył", "w przód" oraz metody mieszanej. Dla każdej rekomendacji decyzji w trakcie procesu wnioskowania, użytkownik może żądać uzasadnienia i określenia stopnia prawdopodobieństwa jej zaistnienia.

Bazy danych w systemie GURU opierają się na modelu relacyjnym. Zdefiniowanie tablicy w bazie danych odbywa się poprzez nadanie jej nazwy. Należy też zdefiniować typ i rozmiar każdego pola. Po zdefiniowaniu tablicy tworzy się kolejne rekordy za pomocą komendy *CREATE*. Inne komendy służą do modyfikacji, przeszukiwania i usuwania danych z tablic. Indeksowanie bazy danych opiera się na technice B-drzewa.

System GURU może realizować również inne zadania:

- przeprowadza obliczenia statystyczne na dowolnych polach tablicy typu *numeric* lub *integer*. Obliczenia te może przeprowadzać warunkowo, tzn. tylko dla tych rekordów, które spełniają zadane kryteria;
- wykonuje obliczenia, posługując się funkcjami operującymi na danych numerycznych jak i znakowych;
- przeprowadza manipulacje, według zasad stosowanych w arkuszach kalkulacyjnych, oraz komunikację z poziomu arkusza z innymi elementami systemu np. bazą wiedzy;
- drukuje raporty i przetworzone teksty;
- przedstawia dane zawarte w arkuszu kalkulacyjnym lub bazie danych w postaci graficznej;
- komunikuje się z innymi systemami i rozproszonymi bazami danych.

Obecnie w różnych środowiskach czynione są próby budowy systemów ekspertowych opierających się na GURU lub na innych narzędziach. Fundacja Technik Komputerowych zamierza zająć się wymianą doświadczeń w tym zakresie, jak też rozpowszechnianiem licencjonowanego oprogramowania dla systemów ekspertowych. Autorzy artykułu proszą zainteresowanych tą tematyką Czytelników o listy, które prosimy kierować na adres redakcji PCKuriera lub Fundacji Rozwoju Technik Komputerowych.

Literatura:

1. *Guru Reference Manual*, Mikro Data Base System Inc., October 1985.
2. *Interekspert, materiały symposiumu Interprognom*, Sofia (j. rosyjski).
3. L.F. Pau (ed): *Application of artificial intelligence in banking financial services and economics*, North-Holland, Amsterdam 1980.
4. Ideę przykładu zawdzięczamy R.J. Mockler'owi z St John University z Nowego Yorku.

Tabela 2
Przykłady porównania zapisu reguł w języku naturalnym i bazie wiedzy systemu GURU dla podjęcia decyzji ścięcia trawy.

Zapis w języku naturalnym

1. Jeżeli trawa nie jest potrzebna, to nie będzie ścinana
2. Jeżeli trawa jest potrzebna i jestem w stanie ją ścinać, to wtedy będę mógł ją ścinać
3. Jeżeli trawa jest potrzebna, a ja nie jestem w stanie jej ścinać, a inni mogą ją ścinać, to wtedy inni ludzie mogą ją ścinać
4. Jeżeli jest odpowiedni ekwipunek dla ścinania trawy i posiadamy paliwo, to możemy znać, że sprzęt jest gotowy do użycia

Objaśnienia:

If = jeżeli
then = wtedy
y = tak
n = nie
AND = suma logiczna

Zapis w bazie wiedzy systemu GURU

if: potrzebna = n
then: cięcie = n

if: potrzebna = y AND zdolność = n
then: cięcie = y

if: potrzebna = y AND zdolność = n
AND inni = y
then: cięcie = y

if: ekwipunek = y AND paliwo = y
then: gotowy = y